

„SĂ NU UCIZI”: ÎNCĂLCAREA INTERDICȚIEI/
PORUNCII ȘI CONSECINȚELE EI
(REFLECȚII DESPRE ROMANUL „DRAMA CASEI
TIMOTEU” DE MIRCEA STREINUL)

Dr. Olesea GÎRLEA

*Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
al Ministerului Educației Culturii și Cercetării, Chișinău, Republica Moldova
oleseagarlea@yahoo.com*

Abstract: „Do Not Kill”: Violation of the Prohibition / Commandment and Its Consequences (Reflections on the Novel „Drama of the House of Timoteu” by Mircea Streinul)

The article proposes a conceptual retrospective of the term *shadow* in psychoanalysis, defining the fable of the novel that follows the biblical prescription of the supreme sin of «don't kill» and the conflicting experiences of the characters. In this article we explore the tellurium imaginary in the novel *Drama of the house of Timoteu* by Mircea Streinu, the multifaceted evil, the diabolical characteristics of the characters and the description of nature in negative terms. By emphasizing “do not kill” we try to prove that killing is the most abominable fact, which demonstrates man's lack of humanity.

Keywords: *good, evil creation, shadow, sin, «don't kill»*

Date biografice. Născut la 2 ianuarie 1910 în Cuciurul Mare, Cernăuți, una dintre cele mai mari comune cu vreo 8000 de locuitori ai săi, din Bucovina. Tatăl său era preot, Gavriil Streinul, iar mama Olimpia Streinul (Șandru). Învăță la școala din Cuciurul Mare. Aproximativ când el avea 12 ani, i-a murit tatăl, dramă care l-a marcat deplin. Din 1922 a urmat cursurile liceului „Aron Pumnul” din Cernăuți, locuind ca fiu de preot, la Internatul Eparhial „Mitropolitul Nectarie”. În timpul liceului apar primele manifestări literare a lui M. Streinul care a activat în cadrul societății culturale *Steluța*. După absolvirea liceului studiază între 1928-1932 la Universitatea din Cernăuți teologia, urmând simultan și literele,

filosofia și dreptul. Debutază în *Junimea literară* 1929 cu un fragment de roman intitulat Van Paloș. Cu alți colegi și anume Nicolai Roșca, Nicolai Pavlovici, Teodor Plop publică unicul număr al *Caietului celor patru*. După acest text vor umbra poezii, articole și recenzii în aceeași revistă sau în *Glasul Bucovinei* și *Calendarul*. În 1931 îl cunoaște pe Ion Roșca, se întâlnesc la Cercul literar *Arboroasa* unde proiectează o mișcare literară numită *Iconar*, împreună cu Gheorghe Drumur, Gh. Antonivici, Neculai Pavel, Iulian Vesper, Ghedeon Coca, Theofil Lianu. În domeniul literaturii s-a afirmat ca poet, eseist și prozator.

Aprecieri ale contemporanilor săi. Referindu-se la Mircea Streinul, Mihai Cazacu spunea că acesta avea necesitate „de a trăi viața ca o jertfă”¹, iar Camil Petrescu spunea că Mircea Streinul a fost „o apariție de un dinamism literar aproape încă neîntâlnit până atunci. Înainte de a publica cea dintâi broșură, era un șef de școală căci a împins atenției tuturor o pleiadă întregă de scriitori bucovineni. Nu știu dacă va rămâne ca poet, dar sânt convins că nimic nu egalează în epica telurică românească întâia jumătate a romanului *Casa Timoteu...* De câte ori îl întâlneam eram sfâșiat de regretul că se stinge pe picioare cel care ar fi trebuit să fie pentru 100 de ani cel mai de seamă romancier al rusticului românesc”². Miron Radu Paraschivescu preciza că Mircea Streinul era „continuu nemulțumit și revoltat, a cărui operă – fie poezia, fie proza – se vroia mai mult inovatoare, putătoare a unui suflu existențial teribil, dincolo de regulile și convențiile speciilor sau ale momentului istoric”³. Mircea Streinul se stinge la vârsta de 35 de ani de tuberculoză.

A scris romanele *Guzli* sau *Tsui-Tsui* (1940), *Drama Casei Timoteu* (1941), *Lupul din Țara hușulilor* (1941), *Oameni de noapte* (1942), *Prăvălia diavolului* (1942), *Soarele răsare noaptea* (1943), *Băieți de fată* (1944), *Istorie a literaturii române. Îndrumar pentru tineret* (1941).

Am ales acest titlu „Să nu ucizi”: încălcarea interdicției/poruncii și consecințele ei deoarece este definitoriu pentru întregul roman, care de la debut până la final conține prescripția biblică a păcatului capital „de a nu ucide”. Concepția creștină susține ideea că doar creatorul suprem – Dumnezeu – oferă viața și doar El este în drept de a o lua înapoi. Oricine

1 Mircea Diaconu, *Mircea Streinu. Viața și opera*, Editura Institutului Bucovina-Basarabia, Iași, 1998, p. 61

2 Idem

3 Ibidem, p. 62

intervine în acest lanț al existenței primește pedeapsa binemeritată, dacă nu prin el însuși, atunci prin urmașii săi. Debutul romanului ne aduce în prim plan spânzurătoarea cu detaliile descrierii și pregătirii ei, destinată unui condamnat care a ucis. Inochent Timoteiu, nu e un condamnat oarecare, ci unul care inspiră milă și compasiune, este în floarea vârstei, are 24 de ani și este acuzat de uciderea tatălui său. Criticul literar Nicolae Havriliuc, cel care a scris o monografie dedicată personalității și operei lui Mircea Streinul *Mircea Streinul. Omul și opera* (București, Arc, 2000, 2006) consideră acest roman o rescriere fragmentară a mitului „lui Oedip într-o variantă modernă”, idee preluată de la Perpessicius⁴, pentru că în final, personajul central Maftai Timoteiu (care e fiul lui Inochent Timoteiu) orbește. Nu miturile antichității ar trebui căutate în acest roman, este părerea noastră, ci povețele și întâmplările biblice. Deoarece pornind de la titlul romanului *Drama casei Timoteu*, se anticipează destinul unei succesiuni de generații, tributare acestei fărădelegi, nu în zadar romanul a fost calificat de către Nicolae Havriliuc „un roman de familie”.

Prin debutul romanului cu o spânzurătoare, se anunță dublul păcat a lui Inochent Timoteiu, uciderea tatălui său – Toader Timoteiu – și faptul că a lăsat-o însărcinată pe verișoara sa, rudă de prim rang. Cuplare interzisă de dogmele bisericii. Incestul e un detaliu semnificativ pentru evoluția narațiunii, pentru că schimbarea sângelui urmașilor Timoteilor va constitui obsesia vieții lui Maftai Timoteiu, încercând astfel să repare greșeala tatălui său. Condamnatul Inochent Timoteiu nu are ipostaza unui criminal odios. Aspecte ale înfățișării și caracterului său cum ar fi blândețea ochilor, calmul și stăpânirea de sine, firea meditativ-contemplativă, resemnarea, vârsta destul de tânără, caracterul introvertit, stârnesc empatia și compasiunea funcționarilor închisorii. Directorul închisorii, care speră în van și așteaptă grațierea pentru acest condamnat exclamă cu uimire: „– Cum de ți-ai ucis tatăl, măi băiete, că doar ești om întreg și cu judecată?”⁵. Aceași milă și compasiune este exprimată de călăul său, care este destul de dur în majoritatea cazurilor, nu și de această dată: „– Săracu' băietan. Are ochi atât de blânzi... cum de a ucis?”⁶. Motivul uciderii rămâne o enigmă, iar din spusele condamnatului această enigmă se amplifică tot mai mult: „– Da. Am să vă spun. L-am ucis, fiindcă am

4 Nicolae Havriliuc, *Mircea Streinul. Omul și opera*, București, Arc, 2000, p. 236.

5 Mircea Streinul, *Drama Casei Timoteu*, Chișinău, Cartier, 2018, p. 13.

6 Ibidem, p. 14

luptat cu diavolul (...) Iată, v-am spus taina. Și, de aici, începe altă taină, pe care n-o mai pot spune, fiindcă n-o știu. Fiindcă nimeni nu poate s-o știe. Nimeni... Numai Dumnezeu!”⁷.

Mircea A. Diaconu în studiul *Mircea Străinul. Viața și opera* (1998) compară răspunsul condamnatului Inochent Timoteiu cu cel oferit de un oracol, căci: „gura sa transmite parcă un mesaj străin, neînțeles, formulat ambiguu, într-un fel de transă” (...) „este un răspuns obscur, criptic în spatele căruia nu se află dezvăluirea unei cauze concrete, ci o taină care poate fi reiterarea mitului antic, dar care poate – tot atât de bine – să se ofere, generoasă, interpretărilor psihanalitice, ori care ar avea în vedere absurdul și logica creației aflate sub amprenta divinității”⁸.

Cert este că Inochent Timoteiu a fost ispitit de Cel rău și că îi rezervă dreptul lui Dumnezeu de a fi arbitru al acestei crime. Un alt detaliu semnificativ este locul odihnei de veci a condamnatului Timoteiu, care potrivit tradiției creștine stă sub semnul stigmatizării continue. Cel care a ucis este „înmormântat sub gard, în afara cimitirului, laolaltă cu hoituri de câini și pisici”⁹. Detaliile paricidului lui Inochent Timoteiu și explicațiile lui au intrat în vizorul criticilor literari. În capitolul dedicat lui Mircea Streinul din studiul *Mitteleuropa periferiilor*, Cornel Ungureanu propune o definiție a diavolului modern care este „O ființă bastardă, un ispititor lipsit de titlurile de noblețe a lui Dumnezeu!”. Tot în acest context, criticul literar se întreabă: „De ce Inochent Timoteiu s-a luptat cu diavolul? El ar fi fiul unui tată care îl refuza pe Dumnezeu? Am putea bănui acest lucru, fiindcă Inochent refuză împărțășania”. Referindu-se la moartea personajelor din romanele lui Mircea Streinul, Cornel Ungureanu constată că moartea este cea care curmă imperios statutul demonic al acestora: „Una dintre trăsăturile literaturii lui Mircea Streinul este fericita întâlnire cu moartea. Cel ucis (cel care moare lovit de mâna fratelui) este un fericit. Dacă Diavolul este, prin definiție, o ființă bastardă, bastarzii din romanele lui Mircea Streinul sunt fericiți să se despartă, prin moarte, de diavol. De statutul lor demonic”¹⁰.

Spânzurătoarea personajului central nu curmă firul narativ, de acum încolo este urmărită traiectoria lui Mafteiu Timoteiu, cel care este

7 Ibidem, p. 17

8 Mircea Diaconu, Mircea Streinu. *Viața și opera*, Editura Institutului Bucovina-Basarabia, Iași, 1998, p. 123.

9 Mircea Streinul, *Drama Casei Timoteu*, Chișinău, Cartier, 2018, p. 20.

10 Cornel Ungureanu, *Mitteleuropa periferiilor*, Polirom, 2002, p. 357

„vlăstarul unui asasin și al unei femei ușuratece”. După moartea mamei sale, Maftei (în vârstă de 5 ani) se angajează la hangiul Mațco Gora în calitate de argat. Odată cu creșterea copilului Mafteiu se produce treptat dedublarea lui. Ziua Maftei este argat docil, iar noaptea se vede stăpân peste stăpânii săi. Nu întâmplător autorul alege acest interval al zilei – noaptea – este momentul temporal în care personajul se prăbușește în neantul orgoliului său. Experiențele conflictuale se amplifică atunci când Maftei trebuie să aleagă între două dileme: să se căsătorească cu argata Varvara pe care a lăsat-o însărcinată, curmându-și astfel visul îmbogățirii rapide sau să se dea bine pe lângă stăpâna Zenovia și să-i devină amant. Orice cale ar alege, are de înfruntat obstacole. Trebuie să dea socoteală lui Trifon, care e fratele Varvarei și prietenul său, pe de o parte, trebuie să ofere explicații lui Gora Mațco, care e soțul Zenoviei și stăpânul său, pe de alta.

Fiul asasinului răspunde pulsionilor ucigașe. Dacă în cazul hangiului Gora Mațco, Maftei o are complice pe soția acestuia, pe Varvara, care susține apetitul soțului ei pentru băutură în speranța că astfel i se vor curma rapid zilele. În situația conflictuală cu Varvara, Maftei îl ucide pe Trifon pentru că nu acceptă presiunile din partea acestuia, obligația morală de a se căsători solicitată de Trifon lui Maftei pentru că i-a lăsat sora însărcinată și abandonată. Cea mai cumplită rătăcire a orbirii lui Maftei se produce acum, când a lăsat să se dezlănțuie partea întunecată a personalității sale. Orbirea propriu-zisă din finalul romanului este o metaforă pentru orbirea spirituală ce a dat în vileag această parte întunecată.

Este necesar să urmărim comportamentul victimelor și al apropiatilor victimelor, care cred cu fermitate în pedeapsa aplicată de divinitate ucigașului, care este mai presus de pedeapsa judecății civile. Gora i se confesează lui Trifon despre comportamentul amoral al lui Mafteiu, fiind ferm convins că: „Toate se plătesc! Nu numai pe lumea cealaltă, în flăcările încă nestinse ale iadului, ci încă aici...”¹¹, de asemenea Gora îi anunță ferm pe Mafteiu și pe Zenovia: „Pentru păcatul vostru, veți da în fața altcuiva socoteala”¹². La fel de convinsă în pedeapsa divină este și Varvara care îi spune lui Mafteiu că acesta este mai presus de orice condamnare: „Dacă l-ai ucis tu, va avea Dumnezeu grijă să te pedepsească”¹³. Veronia, care are vedenii profetice îl îndeamnă pe Mafteiu la pocăință: „– Degeaba,

11 Mircea Streinul, *Drama Casei Timoteu*, Chișinău, Cartier, 2018, p. 53.

12 Ibidem p. 57

13 Ibidem, p. 72

Maftieiu! Sudoarea frunții tale nu va spăla sângele de pe mâinile cu care ai ucis pe Trifon. Numai lacrimile ți-ar putea spăla mâinile. Roagă pe Dumnezeu să-ți trimită o pedeapsă. Cu cât mai repede, cu atâta mai bine, căci, de altfel, bătrânețile, ți-or fi iad, nu alta”¹⁴.

Multifațietatea răului constituie axa de referință a acestui roman. Gora s-ar putea răzbuna pe Maftieiu, însă răzbunarea prin ucidere nu face parte din axul interior al personalității lui Gora, deoarece uciderea este unul dintre cele mai abominabile păcate. Ca un bun creștin care a primit o palmă de la adversarul său, Gora îi întoarce obrazul pentru a o primi și pe a doua. Forțele răului joacă în această punere în scenă un rol extrem de important, ispita și evitarea ei constituie un adevărat model de demnitate umană. Autorul prezintă astfel latura luminoasă și pe cea întunecată a condiției umane prin modelul de comportament a lui Gora: „Dacă ai ști cum mă chinuiește diavolul, când se tăvăleşte în fiecare noapte cu Zanchira! Eu îmi rup carnea cu unghiile... Satana! I-aș putea ciopârți cu toporul pe amândoi, orice judecată mi-ar da dreptate, dar mi-i groază de sânge... Zanchira știe asta! De aceea mă înfruntă cu atâta nerușinare... Știe că nu-i pot ucide! Când văd sânge, privirile mi se-ntunecă și iadul se deschide sub picioarele mele”¹⁵.

Firul narativ continuă, suntem deja martori la două generații de ucigași, urmează cea de a treia căreia îi revine rolul de transmițător al păcatului către generația a patra. Este o logică simplă a anticipării pe care autorul o urmărește cu consecvență.

Referindu-se la rolul femeii în creația streiniană, Mircea Diaconu e de părere că acesta este „un element dezintegreazător esențial”¹⁶. E cazul să surprindem că Mircea Streinu atribuie femeii însemnele răului și prin acesta o înrudește cu creaturile diabolice. Dacă urmărim câteva calificative atribuite Zanchirei observăm cu ușurință că prin intermediul femeii malefice se cristalizează realitatea răului: „în răutate o întrece și pe bunica proclletului”, „femeia asta îi așa de a dracului, că nici copii nu i-a putut naște lui Gora”¹⁷, „muierea dracului”¹⁸, „o femeie ca asta îl bate și pe diavol”¹⁹.

14 Mircea Streinu. *Drama Casei Timoteu*, Chișinău, Cartier, 2018, p. 82.

15 Ibidem, p. 52

16 Mircea Diaconu. *Mircea Streinu. Viața și opera*, Iași, Editura Institutului Bucovina-Basarabia, 1998, p. 124.

17 Mircea Streinu. *Drama Casei Timoteu*, Chișinău, Cartier, 2018, p. 27.

18 Ibidem, p. 56

19 Ibidem, p. 84

Sunt calificative care anticipează crima pe care o va produce Zanchira, uciderea soțului ei, Gora Mațco, pe care-l ademenește cu băutură din plin, până acesta nu mai este în stare să conducă gospodăria și cârciuma. Îndemnul uciderii este susținut și de amantul Zanchirei care amplifică căderea în abjecție: „– Mai toarnă-i și tu câte un pahar! Toarnă-i rom de cel tare, ori șliboviță, să-i ardă mațele”²⁰.

Calificativele demonice fac parte și din descrierea personajului Maței Timoteiu, prin el a început răul și neam din neamul său va trebui să-l reprime: „Neam al dracului! Nu degeaba a început în ștreang”²¹.

Natura devine martor activ și complice al crimelor și întâmplărilor nefericite, prin cataclismele și devierile de la normalitate contribuie la apariția și amplificarea răului. Ploaia torențială se produce la uciderea lui Inochent Timoteiu, aceeași ploaie și noroi se produce când Mațeiu și Trifon discută despre relația dintre Gora Mațco și Zanchira cu aluzii la demonismul femeii. Nu e o ploaie obișnuită, ci una care le suspendă misiunea de a ajunge la casa stăpânilor cu lemne: „Coborâra, totuși, cu bine panta și nu mai aveau decât o bucățică de uliță până acasă, dar diavolul, care, în loc să stea liniștit la căldură, în fundul iadului, pe o vreme ca asta se plimba prin Camena și, pentru că diavolul e diavol la orice ceas din zi ori din noapte, își vârî coada și în roțile căruței lui Trifon”²² (p. 28). Descrierea forțelor nebănuite ale naturii și comportamentul oamenilor în fața calamităților sunt indicii prin care este surprinsă încarcerarea umanității în răul radical. Pasajele descrierii naturii dinaintea morții lui Gora Mațco sunt cutremurătoare, la fel sunt și momentele în care Gora vine să i se confeseze lui Trifon despre adulterul Zanchirei. Nu în zadar Camil Petrescu spunea ferm convins că „nimic nu egalează în epica telurică românească întâia jumătate a romanului *Casa Timiteu*”:

„Pornise o vifoniță cumplită. Nîngea cu nemiluita și vîntul era atît de puternic, încît smulgea dranițele din acoperișul caselor.

Era una dintre nopțile acelea, în care lupii coboară până-n mijlocul satelor, ca să-și astîmpere cu carne de om foamea. Viscolul dura de trei zile. Nămeții astupaseră ulițele și năruiau gardurile de nuiete. Frigul era atît de mare, încât țărani iși dezlegau din lanțuri câinii, ca bieteles animale să-și afle adăpost în șuri sau în grajduri, în care paiele fusese așternute din belșug pentru odihna vitelor.

20 Ibidem, p. 43

21 Ibidem, p. 53

22 Mircea Streinul, *Drama Casei Timoteu*, Chișinău, Cartier, 2018, p. 28.

În sat, veneau vești rele, tot mai rele. O femeie degerase în mijlocul câmpiei pe când se întorcea noaptea de la Cernăuți acasă și câțiva țărani o găsiseră cu fața și cu mâinile sfâșiate de corbi.

Câțiva lupi năvăliseră în vatra satului, la o văduvă săracă; sărind peste poartă, pătrunseseră în grajd și sfârtecaseră vaca sub ochii îngroziți ai femeii, care privea neputincioasă din fereastră²³.

Aceste secvențe edificatoare coincid cu momentul confesiunii lui Gora către Trifon. Ninsoarea nepotolită și frigul cumplit, sporesc presimțirea apropierei morții Gora, care privește printr-o retrospectivă viața sa cu urcușurile și coborâșurile ei, cu dezamăgirea și pedeapsa pe care i-a adus-o argatul Mafteiu. Gora surprinde supremația naturii demonice asupra puterii divine, ceasul rău care aduce nenorocire: „– Da. În așa nopți se nasc copii nenorociți. Veliar se ține veșnic după ei, până îi aruncă în smoala cea nestinsă a iadului”²⁴. Numele Veliar este o reprezentarea a diavolului, iar natura devine prin această descriere complice la un rit diabolic.

Pulsiunile ucigașe îl ocolesc pe fiul lui Mafteiu, însă se produc prin nepotul său Filip, care intră în conflict cu elevul Boris Goncearov. Filip îi ademenește iubita lui Boris, o sărută în văzul adversarului său, iar acest fapt duce la moartea colegului său. Referindu-se la ultimul vlăstar al familiei Timoteilor, criticul literar Nicolae Havriliuc precizează că „Filip întruchipează nu împlinirea familiei, ci pedeapsa deplină și ultimă a Timoteilor”²⁵.

Filip care s-a jucat cu iubirea va suferi în numele ei. Imaginea Lalei îi va tortura sentimentul dragostei, iar inaccesibilitatea ei va deveni chinuitoare. Căsătoria Lalei cu Gheorghe, escapadele nocturne ale desfrânării acesteia nu va putea opri focul iubirii ce-l mistuie pe Filip. În descrierea criticului literar Mircea Diaconu, Lalea este „un animal flămând, însetat după dragoste, cu ochii în căutare de trupuri tinere și virile, în fața căreia bărbații se prosternează, se umilesc, se roagă în genunchi și plâng atunci când nu-și sfășie sufletul și nu se sinucid”²⁶. Surprindem și în această reprezentare a femininului caracteristici ale diabolicului, spre exemplu Maftei Timoteiu o descrie pe Lalea în modul următor „Tu nu

23 Ibidem, p. 47

24 Ibidem, p. 54

25 Nicolae Havriliuc. *Mircea Streinul. Omul și opera*, București, Arc, 2000, p. 243.

26 Mircea Diaconu, *Mircea Streinu. Viața și opera*, Iași, Editura Institutului Bucovina-Basarabia, 1998, p. 123.

ești femeie, ci o scornitură a iadului!”, și apoi în altă parte „O femei decât un iad întreg!”²⁷. Descriindu-și pasiunea pentru Lalea, Filip constată că este asemeni „cancerului” care „i-a pătruns în suflet”²⁸. Imposibilitatea împlinirii iubirii duce la moartea lui Filip. Moartea acestuia curmă forța de impact a păcatului, sunt relevante reflecțiile lui Maftei Timoteiu în acest sens: „Totul a purces dintr-o luptă cu diavolul. Întâi, diavolul a biruit pe om, apoi a venit Filip și diavolul a fost răpus. Cum de nu m-am gândit de la început la acesta? Din Inochent a pornit răul, dar din sămânța lui, în Filip – mântuirea. Acum înțeleg totul”²⁹.

Latura întunecată a personalității a devenit obiect de cercetare al psihanalizatorilor la începutul secolului XX, Sigmund Freud făcea distincția între partea întunecată și cea luminoasă a psihicului uman. Conceptul de parte întunecată a fost preluat și dezvoltat de Jung în 1912 fiind preocupat preponderent de partea întunecată a fiecărui individ, nu doar a alterității. Treptat termenul de parte întunecată este denumit prin conceptul de umbră, acest concept a fost urmărit cu deosebit interes de Jung în special în anii celui de-al doilea război mondial și după încetarea lui. În eseu din 1946 *Lupta cu umbra*, Jung precizează că cel mai periculos dușman al nostru se află chiar în interiorul nostru, că „ordinea ar fi perfectă dacă fiecare și-ar întoarce agresivitatea spre interior, spre propriul psihic”³⁰. Tot aici, Jung amintește despre pacea interioară pe care, dacă o obținem, atunci victoria și înfrângerea își pierd însemnătatea, că adevăratele frustrări sunt cele în care ești în dezacord cu tine însuși. Umbra în accepția lui Jung ține de o intimitate închisă, de o explorare a drumului spre interior și o cunoaștere „întâlnire cu sinele”, umbra este o „parte vie a personalității” prin umbră ne amintim de neputința și neajutorarea ființei umane³¹. Umbra este în accepția lui Jung „personalitatea negativă a individului, eul conștient în care se concentrează toate dorințele, pornirile, tendințele considerate blamabile și în consecință refulate de către eul conștient”³². Pentru Jung viața este un proces energetic al contrastelor, cu bine și rău, pozitiv și negativ.

27 Mircea Streinul, *Drama Casei Timoteu*, Chișinău, Cartier, 2018, p. 237.

28 Ibidem, p. 239.

29 Ibidem, p. 286.

30 Carl Gustav Jung, *Civilizația în tranziție*, vol. X, trad. Adela Motoc și Christina Ștefănescu, București, Trei, 2011, 253.

31 Ibidem, p. 30

32 Apud. *Umbra*, în: Braga, Zece studii de arhetipologie, Cluj-Napoca, Dacia, 2007, p.152.

Variații ale umbrei sunt explorate fragmentar de către C. G. Jung în *Cartea Roșie* (cunoscută și sub numele de *Liber Novus*) care a fost scrisă între anii 1913-1930 (neterminată) prin care și-a propus o înregistrare delirantă a fantasmelor sale. Jung a ezitat multă vreme să o publice pentru că nu avea caracter erudit, ea a fost publicată abia în anul 2009. A apărut introducerea românească în 2016 la editura Trei din București. Lucrarea este realizată ca un manuscris medieval iluminist, este o lucrare profetică. Este interesant de urmărit cum se îmbogățesc accepțiile termenului umbră și ce sinonime găsește Jung pentru acest termen. Spre exemplu Jung definește singurătatea ca o umbră a fericirii din iubire. În altă parte a manuscrisului umbra devine similară termenului șarpe, pentru a desemna răul din interiorul individului: „șarpele este natura pământescă a omului de care el nu e conștient” (...) „șarpele este mereu acela care face omul să se lasă pradă câte unui princip, când altuia, în asemenea măsură încât să cadă în eroare (...). Prin urmare șarpele este ce-i drept, un potrivnic și un simbol al adversității, totuși și o punte înțeleaptă care unește prin dorință dreapta cu stânga, așa cum e de trebuință vieții noastre”³³. În alte contexte ale manuscrisului umbra este asociată de Jung cu bezna, iar conștientizarea ei, acceptarea și înțelegerea ei, face parte dintr-un circuit firesc al existenței: „Tăcere și pace se aștern peste tine când începi să înțelegi bezna. Numai cine nu înțelege bezna se teme de noapte. Înțelegând ceea ce-i întunecat, nocturn, abisal în tine devii absolut simplu”³⁴. În alte părți ale manuscrisului *Cartea Roșie*, umbra se identifică cu demonicul firii umane: „Recunosc demonicul înfiorător al naturii umane. Îmi ascund ochii de el. Atunci când cineva vrea să se apropie de mine, îmi întind de spaimă mâna în semn de apărare ca nu cumva umbra mea să cadă peste el sau umbra lui să cadă peste mine, căci văd și demonicul din el, tovarășul nevinovat al umbrei sale”³⁵.

Umbra devine obiectul de studiu al autoarei Elizabeth Roudinesco, cercetătoare la Universitatea din Paris care în lucrarea *Partea întunecată din noi înșine* își propune să schițeze istoria comportamentului pervers, fiecare epocă cu exemplarele ei. Aceste vieți paralele și anormale, bestiale și inumane sunt privite de autoare ca fiind exterioare umanității,

33 Carl Gustav Jung, *Cartea Roșie*, trad. Viorica Nișcov, Simona Regintovschi, București, Trei, 2012, p. 247.

34 Ibidem, p. 270.

35 Ibidem, p. 289.

dar care au însoțit dezvoltarea omenirii din epoca medievală până azi. Portretele de perversi și reprezentarea perversiunilor nu constituie o premisă a romanului lui Mircea Streinul, însă reprezentarea demoniului din om și a criminalității ar putea fi aduse în contextul studiului autoarei sus-amintite.

Există studii care susțin declanșarea umbrei ca factor necesar, deoarece umbra trebuie să se dezlănțuie, așa este făcut omul și el nu are decât să se accepte pe sine cu bune și rele. Studiul psihanalistei jungiene Varena Kast *Umbra din noi. Forța vitală subversivă* (1999) este exemplar în acest sens, autoarea, pornind de la arhetipul umbrei lui Jung, întreprinde un demers de definire pentru diverse tipuri de umbre și modalități de constituire a acestora: *umbra celorlalți, umbra proprie, dublul straniu, surori și frați de umbră, umbra impersonală, străinul și straniul, umbra colectivă, modele de acceptare a umbrei complementare și celei analoge, umbra comună și umbra solitară, umbra în familie*, constituie încercări de definire și categorisire a fenomenului complex și multiaspectual al umbrei.

În ciuda efortului intelectual depus, studiul Varei Kast nu epuizează subiectul umbrei, ci îl amplifică, prilej pentru care apare studiul psihanalistului jungian James Hollis *De ce oamenii buni săvârșesc fapte rele?* (2007) care este o mostră de analiză a relației și înțelegerii umbrei noastre. În accepția lui J. Hollis, umbra tulbură sentimentul de sine pe care dorim să-l avem, ea „nu este sinonimă cu răul, deși poate conține elemente pe care eul sau cultura le consideră rele”³⁶, preluând ideea lui Jung despre faptul că umbra nu este compusă doar din tendințe condamnabile moral, ci dispune de o serie de calități, și anume instincte normale, reacții adecvate, percepții conforme cu realitatea, impulsuri creatoare etc, James Hollis își propune să urmărească patru forme de manifestare a umbrei în viețile oamenilor: a) Umbra rămâne *inconștientă*, dar activă în viața noastră, b) umbra prin care ne dezicem de ea *proiectând-o* asupra altora; c) Umbra care uzurpă conștientul și ne *posedă* sau d) umbra care duce la o lărgire a conștientului prin recunoaștere, dialog și asimilare a conținutului său. Analiza umbrei personale, prilejuiește psihanalistului reflecții despre contradicțiile interioare ale eului, umbra fiind „tot ceea ce nu dorim să fim”³⁷ dificilă de recunoscut, asumat și analizat. Autorul ia în vizor

36 James Hollis, *De ce oamenii buni săvârșesc fapte rele?*, Traducere de Laura Fota, București: Trei, 2009, p. 29.

37 Ibidem, p. 68.

mânia și sexualitatea ca domenii distinctive ale umbrei și combate ideea măsurilor prohibitive severe împotriva umbrei personale, investighează transferul umbrei personale asupra altei persoane (ex. copilul care este determinat să hipercompenseze viața neîmplinită a părintelui).

Cunoașterea umbrei lui Maftei Timoteiu se produce când acesta întreprinde un demers de a se întoarce în trecut pentru a afla de ce a fost condamnat la moarte părintele său și prin acesta află că el însuși este un transmiteător al păcatului, la fel se întoarce Filip la Camena pentru a afla de ce l-a ucis bunicul său pe Trifon. În felul acesta personajele își asumă crimele generațiilor anterioare, sunt conștiente că trebuie să plătească pentru comiterea lor și să se elibereze astfel de puterea trecutului.

Prin punerea accentului pe «să nu ucizi» încercăm să demonstrăm că uciderea este cea mai abominabilă faptă, care demonstrează lipsa de umanitate a omului. Uciderea nu este o soluție, ci invocarea un blestem care lovește ca un element malign de-a lungul etapelor parcurse de specia umană.

Bibliografie

- *Umbra*, in: Corin BRAGA, *Zece studii de arhetipologie*. Cluj-Napoca, Dacia: 2007, p.150-159.
- Mircea DIACONU, *Mircea Streinu. Viața și opera*, Iași, Editura Institutului Bucovina-Basarabia, 1998.
- Nicolae HAVRILIUC, *Mircea Streinul. Omul și opera*, București, Arc, 2000.
- James HOLLIS, *De ce oamenii buni săvârșesc fapte rele?*, Traducere de Laura Fota, București, Trei, 2009.
- Carl Gustav JUNG, *Civilizația în tranziție*, vol. X, trad. Adela Motoc și Christina Ștefănescu, București, Trei, 2011.
- Carl Gustav JUNG, *Cartea Roșie*, trad. Viorica Nișcov, Simona Regintovschi, București, Trei, 2012.
- Mircea STREINUL, *Drama Casei Timoteu*, Chișinău, Cartier, 2018.
- Cornel UNGUREANU, *Mitteleuropa periferiilor*, Polirom, 2002.